

ВНУКОВА Ольга

Київський національний університет технологій та дизайну
<https://orcid.org/0000-0002-9306-7700>

vnukova.olga@ukr.net

ТОМІЧ Лілія

Київський національний університет технологій та дизайну
<https://orcid.org/0000-0002-9038-9077>

tomich.lm@knuutd.edu.ua

НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ З ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ В УКРАЇНІ З 2014 Р.

У статті здійснено аналіз вітчизняних наукових досліджень з фізичної культури і спорту у період російської агресії щодо України з 2014 р. Охарактеризовано основну проблематику фахових наукових видань України категорії «А» та «Б» зі спеціальності 017 «Фізична культура і спорт». На основі проведеного аналізу авторефератів дисертацій з тем фізичної культури і спорту визначено особливості та напрями наукових пошуків. Відмічено, що цих тем стосувалися і роботи суміжних галузей знань та спеціальностей: педагогіки, філософії, соціології, права, управління, біології та ін. Найбільше було захищених дисертацій до 2020 р. зі спеціальності 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення», найменше з 24.00.03 «Фізична реабілітація». Тобто, було приділено недостатньо уваги питанням фізичного виховання осіб із відхиленням у стані здоров'я. Зі спеціальності 017 «Фізична культура і спорт» з 2020 р. здійснювались дослідження за напрямками: підготовка спортсменів, види спорту, фітнес і рекреація, фізична підготовка школярів, студентів, військових. Хоча в останні роки зменшилась кількість праць із фізичного виховання школярів та студентів, але звертається більша увага на оздоровчий фітнес та рекреацію.

Обґрунтовано потребу вдосконалення змісту наукових досліджень на сучасному етапі, як важливої передумови реформування сфери фізичної культури і спорту в Україні. Ситуація війни передбачає зміщення акценту на фізичну підготовку молоді, яка була б готова до оборони України, їх патріотичне виховання під час фізичного виховання та занять спортом.

Ключові слова: фізична культура, фізичне виховання, спорт, наукові дослідження, спеціальність «Фізичної культури та спорт».

<https://doi.org/10.31891/pcs.2024.1.43>

1. ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Україна чинить опір російській агресії, яка з 2022 р. перейшла у фазу повномасштабного вторгнення на нашу територію. Для українців, щоб вистояти та перемогти, актуалізувалися питання психологічної та фізичної стійкості. Особливо важливими стали проблеми фізичної підготовки різних груп населення, зокрема, дітей та молоді. Активізувалися і наукові пошуки з фізичної культури і спорту, адже серед пріоритетних напрямків досліджень, що оголошені Україною у рамках співпраці з Європейським Союзом, є програми здоров'язберігаючого змісту. Проте на сьогодні відсутній аналіз наукових розробок, який би показав їх тенденції, специфіку, важливість для вирішення нагальних наукових і практичних завдань та виявив

проблемні аспекти наукової діяльності у сфері фізичної культури в Україні.

2. АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Українськими науковцями були здійснені спроби проаналізувати вітчизняні наукові доробки у галузі фізичної культури і спорту. Т. Чижик, наприклад, характеризує сучасні напрями наукових досліджень, здійснив екскурс у радянський період та відмітив, що до 1980-х рр.. адміністративно забезпечувалась комплексність і фундаментальність наукових розробок. Але у подальшому спостерігалось відставання вітчизняних науковців від іноземних, зокрема, у використанні інноваційних та комп'ютерних технологій [1].

У 2010 р. О. Андрійчук, І. Григус здійснили аналіз дисертаційних робіт з фізичної культури та спорту за період з 1998 р. по 2008 р. Вони констатували, що значна увага науковців приділялась фізичному

здоров'ю, вихованню відповідальності, впливу знань і вмінь на фізичний стан, мотивації та потреби до занять фізичною культурою і спортом, особливості фізичного виховання дітей з різними темпами фізичного розвитку та соматичного стану. Чимало дисертацій було присвячено фізичним здібностям людини, професійній фізичній підготовці, ефективним програмам і системам організації фізичної культури, історичним аспектам становлення фізичної культури, дослідженню фізичного стану та реабілітації при відхиленнях у стані здоров'я. Автори дійшли висновку, що по 2008 р. дослідження переважно були присвячені фізичному вихованню різних груп населення, більше половини з них стосувалися фізичного стану дошкільнят та школярів [2].

Н. Пангеловою, Д. Харіною у 2013 р. було проведено аналіз наукових досліджень з 2006 по 2011 рр. щодо проблем фізичного виховання дітей раннього і дошкільного віку. У зазначений період було зафіксовано зменшення кількості статей, присвячених фізичному вихованню дошкільнят [3]. Це свідчить про зниження уваги до проблеми. Як відомо, основи фізичної підготовки закладаються в ранньому дитинстві. На сьогодні тодішні діти – це юнаки та дівчата, які боронять наразі Україну.

Н. Долбишевою було розкрито основні напрями наукових досліджень з неолімпійського спорту в Україні протягом 1991-2014 рр. та встановлено, що ¼ частка захищених дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня кандидата наук припадає на дослідження з неолімпійського спорту [4]. В. Приходько, О. Томенко, О. Михайличенко обґрунтували потребу вдосконалення організації та змісту наукових досліджень з огляду на те, що спеціальність 017 «Фізична культура і спорт», починаючи з 2015 р. уведена до галузі знань «Освіта / Педагогіка», та окреслили напрями для подальшого визначення державної політики в сфері фізичної культури [5].

Сучасний стан сфери фізичної культури і спорту в Україні охарактеризувала В. Кольчак, яка підкреслила, що формування та реалізацію державної політики у сфері фізичної культури і спорту, забезпечують показники щодо рівнів фізичного здоров'я різних груп населення, залучення громадян до масового спорту, до фізкультурно-спортивної

реабілітації; до занять у дитячо-юнацьких спортивних школах, а також щодо досягнень спортсменів України на міжнародних змаганнях тощо [6]. С. Єрмаков запропонував підходи до оцінки якості наукової діяльності вчених, структуризації наукових ресурсів та тематики наукових досліджень, моніторингу та визначення напрямків розвитку науки [7].

3. ВИДІЛЕННЯ НЕВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ ОЗНАЧЕНА СТАТТЯ

Підвищення ефективності виконання дисертаційних досліджень, наукових проєктів передбачає ґрунтовний аналіз аналогів завершених наукових робіт та публікацій, тому моніторинг наукових результатів і є дуже важливим. Проте на сьогодні відсутній аналіз наукових досліджень з фізичної культури і спорту у період російської агресії щодо України з 2014 р. С. Домбровська зі співавторами відмічає, що не знайшли висвітлення багато питань, що вимагають теоретичного осмислення [8, с. 7]. Вдосконалення організації та змісту наукової діяльності, що виступає важливою умовою реформування фізичної культури в Україні, потребує визначення особливостей сучасних наукових досліджень.

У роботі були використані такі методи: аналіз наукової літератури (дисертацій, монографій, наукових статей), методи математичної статистики, абстрагування, індукція та дедукція, систематизація, порівняння.

4. ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Визначити та охарактеризувати основні напрями наукових досліджень з фізичної культури і спорту в Україні у період з 2014 року, обґрунтувати потребу вдосконалення змісту наукових пошуків, як важливої передумови реформування сфери фізичної культури і спорту в Україні.

5. ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБґРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

На сучасному етапі центром планування науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури та спорту і координації зусиль вчених є Державний науково-дослідний

інститут фізичної культури і спорту (діє з 1993 р.), який має наукові лабораторії, а також журнал «Актуальні проблеми фізичної культури і спорту». Фахових наукових видань України категорії «А» та «Б» зі спеціальності

017 «Фізична культура і спорт», відповідно до переліку наукових фахових видань України від МОН України [9], на початок 2024 р. є 30, із яких 25 – категорії «Б» (83,4 %), 5 – категорії «А» (16,6 %). (Табл. 1).

Таблиця 1.

Фахові наукові видання України категорії «А» та «Б» зі спеціальності 017 «Фізична культура і спорт»

№ з/п	Назва видання	Категорія
1	Здоров'я, спорт, реабілітація	«А»
2	Теорія та методика фізичного виховання	«А»
3	Pedagogics, psychology, medicalbiological problems of physical training and sports	«А»
4	Physical Education of Students	«А»
5	Інформаційні технології і засоби навчання	«А»
6	Physical Culture and Sport: Scientific Perspective	«Б»
7	Rehabilitation and Recreation (Реабілітаційні та фізкультурно-рекреаційні аспекти розвитку людини)	«Б»
8	Академічні студії. Серія «Педагогіка»	«Б»
9	Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини	«Б»
10	Вісник Прикарпатського університету. Серія: Фізична культура	«Б»
11	Гуманізація навчально-виховного процесу	«Б»
12	Наука в олімпійському спорті	«Б»
13	Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету	«Б»
14	Науковий вісник Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка. Серія: Педагогічні науки	«Б»
15	Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)	«Б»
15	Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету	«Б»
17	Наукові записки Тернопільського національного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: педагогіка	«Б»
18	Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Педагогічні науки	«Б»
19	Освіта. Інноватика. Практика	«Б»
20	Освітній вимір	«Б»
21	Спортивна медицина, фізична терапія та ерготерапія (Спортивна медицина і фізична реабілітація)	«Б»
22	Спортивний вісник Придніпров'я	«Б»
23	Теорія і методика фізичного виховання і спорту	«Б»
24	Фізична культура, спорт та здоров'я нації	«Б»
25	Фізичне виховання та спорт (Вісник Запорізького національного університету (фізичне виховання та спорт))	«Б»
26	Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві	«Б»
27	Академічні візії	«Б»
28	Єдиноборства	«Б»
29	Спортивна наука та здоров'я людини	«Б»
30	Спортивні ігри	«Б»

Основний фокус наукових досліджень у виданнях категорії «А»: актуальні проблеми фізичного виховання і спорту, а також формування, відновлення, зміцнення і збереження здоров'я представників різних груп населення, фізичної реабілітації та рекреації, лікувальної та оздоровчої фізичної культури («Здоров'я, спорт, реабілітація»), фізичне виховання дітей, підлітків і

студентської молоді, фізична реабілітація та спортивне тренування («Теорія та методика фізичного виховання», «Physical Education of Students»), медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту («Pedagogics, psychology, medicalbiological problems of physical training and sports»), використання інформаційно-комунікаційні технології в освіті та педагогічних дослідженнях

(«Інформаційні технології і засоби навчання»). Видання категорії «Б» присвячені різноманітним науковим аспектам фізичної культури і спорту, теорії і методиці фізичного виховання, а також реабілітаційним та фізкультурно-рекреаційним проблемам, здоров'ю людини, спортивній медицині, фізичній терапії та ерготерапії. Увага приділяється і олімпійському спорту, спортивним іграм, єдиноборству тощо.

Наукові кадри в Україні готуються за «Переліком наукових спеціальностей», який було затверджено у 2011 р. (зі змінами у 2012, 2015, 2022 рр.). Під шифром 24 визначено фізичне виховання та спорт і подані галузі науки: 24.00.01 Олімпійський і професійний спорт; 24.00.02 Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення; 24.00.03 Фізична реабілітація [10]. У 2016 р. було затверджено «Порядок підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)» (зі змінами у 2019, 2023 роках) [11]. Законом України «Про освіту» 2017 р. було встановлено, що третій (освітньо-науковий/освітньо-творчий) рівень передбачає набуття здобувачами вищої освіти здатності розв'язувати комплексні проблеми в галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності відповідно до нових шифрів спеціальностей [12]. Спеціальність «Фізична культура і спорт» є під шифром 017.

Нами було здійснено аналіз авторефератів дисертацій у Національній бібліотеці України імені В.І. Вернадського, які були захищені з 2014 р., та стосувалися тем фізичної культури і спорту (всього 331, в тому числі, 36 докторських дисертацій). Відмічаємо, що цих тем стосувалися і роботи суміжних галузей знань та спеціальностей: філософії, соціології, права, управління, педагогіки, біології тощо. Наприклад, І. Олексин у 2019 р. здійснив соціально-філософський аналіз аксіологічних аспектів спортивної діяльності та захистив дисертацію з філософських наук. Регіональну специфіку соціального управління фізичною культурою і спортом (на прикладі Запорізької області) дослідила Н. Власова у 2019 р., стратегію розвитку спортивної індустрії в умовах невизначеності – Я. Леонов у 2021 р., розвиток оздоровчої рухової активності населення в сучасних мегаполісах України: публічно-управлінський аспект – В. Макашов

у 2021 р.; механізми державного управління у сфері фізичної культури та спорту – Ж. Беленюк у 2024 р.; спортивні комунікації: медійність та соціальне конструювання спорту – А. Карнаух 2020 р.

Як правники, обґрунтували: правове регулювання видатків на фізичну культуру та спорт (В. Солопенко, 2019 р.), спортивне право (теоретико-правовий аналіз, поняття, формування в національній правовій системі) (О. Ющик, 2020 р.), міжнародно-правове співробітництво в боротьбі з допінгом у спорті (Т. Акуленко, 2021 р.), цивільно-правове регулювання відносин у сфері професійного спорту (І. Наставний, 2021 р.), цивільно-правові договори в сфері кіберспорту (Ю. Толмачевська, 2023 р.). В. Базенко провів дослідження з теми розвитку фізичної культури та спорту на рівні територіальної громади в умовах децентралізації влади в Україні (2019 р.). Т. Проць дослідив державне сприяння розвитку освіти у сфері фізичної культури в Україні: регіональний аспект (2021 р.), С. Цимбалюк – організаційно-економічні засади сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону (2021 р.). О. Львов у 2017 р. захистив дисертацію з біології про програми фізичної підготовки студентів спеціальних медичних груп, В. Сосновський у 2020 р. – про індивідуальні особливості адаптації спортсменів до фізичних навантажень в умовах середньогір'я. Також дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії з біології у 2021 р. була захищена М. Бойко з теми: «Адаптація студентів закладів вищої освіти Подільського регіону з різною руховою активністю до фізичної та розумової діяльності».

Зі спеціальності «Гуманітарні науки. Історія та археологія» Б. Кулинич провів дослідження з теми «Висвітлення в пресі України становлення і розвитку паралімпійського спорту (кінець 80-х рр. ХХ ст. – початок ХХІ ст.)» (2022 р.), зі спеціальності «Архітектура та містобудування Д. Кравцов – з теми «Реконструкція та модернізація спортивних комплексів закладів вищої освіти (на прикладі м. Одеси)» (2021 р.). У 2021 р. Ю. Харченко було завершено дослідження про забезпечення технічного рівня одягу для професійного спортивного фехтування зі спеціальності «Технологія текстильних

матеріалів, швейних і трикотажних виробів». Зі спеціальності Медицина. А. Омельченко у 2021 р. захистив дисертацію з теми «Особливості хірургічного лікування спортивної грижі у футболістів».

Найбільше досліджень з фізичної культури і спорту було здійснено у педагогічних науках, наприклад, про: фізичне виховання в системі вищої освіти Польщі кінця XX – початку XXI ст. (А. Кошура, 2017 р.), шкільний спорт у теорії та практиці формування цінностей учнівської молоді США (XX – початок XXI ст. (І. Турчик, 2021 р.), організаційно-педагогічне забезпечення фізичного розвитку учнів приватних шкіл Кувейту (на прикладі американської системи навчання) (Д. Малець, 2023 р.). Чимало досліджень стосуються формування певних якостей, компетентностей засобами фізичного виховання чи спорту (Н. Касіч, 2019 р., А. Гавриш, 2019 р., В. Борисенко, 2020 р., Р. Чернявська, 2021 р., А. Вітченко, 2021 р., О. Багінська, 2022 р., О. Михнюк, 2023 р., Г. Васильєв, 2024 р.). Зверталась увага на методику навчання техніки фізичних вправ студентів (М. Житовоз, 2021 р.), формування мотивації студентів до фізичного виховання (В. Мирошніченко, 2022 р.). На нашу думку, досить актуальним було дослідження Г. Коломоєць про патріотичне виховання старших підлітків у процесі військово-спортивних ігор (2021 р.).

Підготовкою фахівців фізичної культури і спорту (майбутніх учителів фізичного виховання, викладачів, їх компетентностями переймалися: І. Хоменко (про контрольні аналітичні компетентності, 2016 р.), С. Приймак (про систему розвитку функціональних можливостей майбутніх учителів, 2019 р.), О. Романчук (про підготовку фахівців до педагогічної діяльності в Австрії (XX – поч. XXI ст.), 2020 р.), В. Бицюк (про професійну суб'єктність майбутніх учителів, 2020 р.), Г. Омок (про підготовку до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ, 2020 р.), А. Красілов (про кінезіологічну компетентність, 2020 р.), С. Атаманюк (про використання інноваційних видів рухової активності, 2021

р.), В. Кисельов (про організацію спортивно-масових заходів на засадах холистичного підходу, 2021 р.), О. Шинкарьова (про готовність до організації дозвілєво-рекреаційної діяльності, 2021 р.), А. Лайчук (про підготовку до розвитку морально-вольових якостей учнів дитячо-юнацьких спортивних шкіл, 2021 р.), Ю. Твердохлебова (про підготовку до використання здоров'явідновлювальних технологій, 2021 р.), В. Хіміч (про підготовку майбутніх учителів до використання засобів народного хореографічного мистецтва, 2021 р.), Д. Погребняк (про фахову компетентність начальників фізичної підготовки і спорту військових частин у системі післядипломної освіти, 2021 р.), М. Костенко (про підготовку майбутніх тренерів з футболу до формування групової рефлексивності спортсменів, 2021 р.), О. Верітов (про підприємницьку культуру, 2021 р.), А. Молдаван (про підприємницьку компетентність, 2021 р.), О. Зайцева (про готовність до попередження конфліктів, 2021 р.), І. Іваній (про акме-культурологічні засади професійно-педагогічної підготовки, 2021 р.), Н. Денисенко (про засади формування професійної мобільності майбутніх учителів, 2021 р.), А. Ребрина (про підготовку до формування сприятливих для здорового способу життя особистісних якостей дітей підліткового віку, 2023 р.), Д. Березюк (про підготовку до формування основ фізичної культури учнів початкової школи, 2024 р.), О. Іваненко (про готовність до професійної діяльності, 2024 р.), Ф. Загура (про засади професійного розвитку викладачів, 2024 р.). Деякі дослідження стосуються компетентностей майбутніх фахівців із фізичної культури і спорту у Збройних Силах України: Р. Шостак (управлінська, 2023 р.), В. Поливанюк (професійні, 2023 р.), І. Беліков (організаційна, 2023 р.).

Проведений аналіз авторефератів дисертацій зі спеціальностей 024 «Фізичне виховання та спорт» та 017 «Фізична культура і спорт» показав, що за останнє десятиліття захищених дисертацій найбільше було зі спеціальності 24.00.02, що показано на рис. 1.

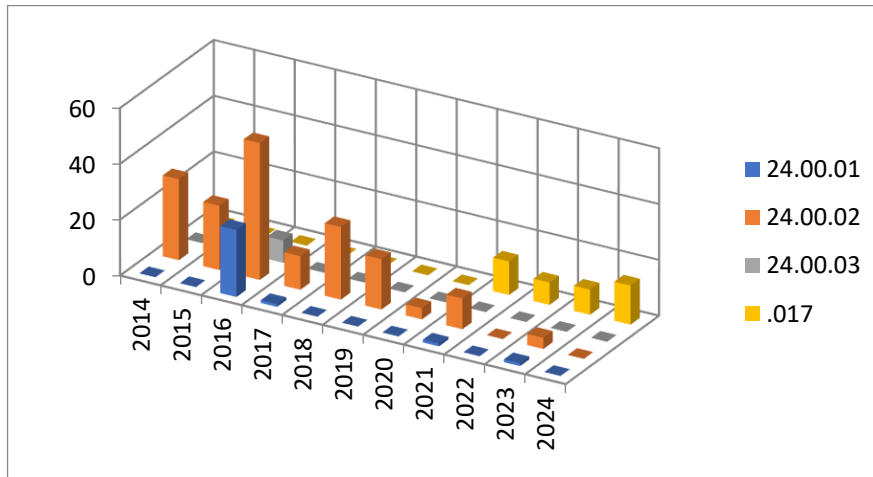

Рис. 1. Кількість захищених дисертацій з фізичної культури і спорту за 2014-2024 рр.

Проаналізувавши 26 авторефератів дисертацій зі спеціальності 24.00.01 «Олімпійський і професійний спорт», ми визначили, що дослідження стосувалися проблем футболу (Садек Древел Халаф, С. Лебедев, М. Ярмоленко), гімнастики (В. Потоп, С. Рихлюк, В. Ленишин), боротьби (В. Андрійцев, Р. Первачук, О. Заповітряна, Ю. Тропін), регбі (В. Пасько), тенісу (А. Козак), веслування (А. Бондар, О. Омельченко), водного туризму (О. Горбонос-Андропова), студентського спорту (М. Мельник), гандболу (Д. Сердюк), легкої атлетики (А. Єфременко), боксу (В. Аксютін), карате (Б. Кіндзер), єдиноборства (О. Задорожна), баскетболу (М. Безмилов). О. Дрюков дослідив діяльність дитячо-юнацьких спортивних шкіл на сучасному етапі, В. Ковальчук – особистісні детермінанти професійного вигорання тренерів в спорті (2016 р.).

Найбільшу зацікавленість у дослідників викликали проблеми спеціальності 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення», з якої ми проаналізували 176 авторефератів захищених дисертаційних робіт. Відмічаємо, що значну увагу науковці приділили дитячо-юнацьким спортивним школам (Н. Серєда), системам занять з фізичної культури з різними групами населення (В. Ворона, Н. Пангелова, Х. Делбані, І. Коваленко, Л. Петрина, В. Маринич, В. Кирпенко). Помітне місце займають дослідження, присвячені проблемам фізичного виховання дітей (О. Вінтоняк, А. Полякова), школярів (М. Пальчук, В. Гордійчук, Т. Кожедуб, А. Сутула, І. Боднар, А. Нападій, Л. Кузнецова, В. Мазур, О. Саїнчук, А. Герасимчук, А. Дейнеко, Р. Човган,

І. Головач, Д. Соловей, С. Черненко, О. Іщенко та ін.), студентів (С. Синиця, Т. Дух, Я. Остафійчук, А. Гурєєва, Н. Семенова, В. Цибульська, В. Темченко, В. Стадник, Н. Хлус, Л. Щур, І. Соверда, Ю. Остапенко, С. Король, Н. Петренко, Т. Людовик, М. Дудко, Т. Кучер, М. Євтух, В. Сергієнко, Ю. Гордійченко, Т. Гуртова, О. Брезденюк, Н. Голод та ін.), військовослужбовців (С. Федак, І. Шлямар, М. Ячнюк, А. Яворський, О. Ролук, А. Одеров, М. Корчагін, М. Кузнецов, В. Добровольський), курсантів (В. Данильченко, В. Климович, В. Мельник, А. Петрук), а також корекції фізичного чи психофізичного стану (А. Гета, Т. Гриньова, Н. Кулик, І. Денисенко, О. Ключ, Ю. Доценко, Я. Галан, О. Апайчев, І. Салатенко, Г. Бутенко, О. Рудницький, С. Сальникова, О. Федорюк, В. Вербовий, С. Лопацький, А. Альошина, Т. Ричок, В. Чухловіна та ін.). Питання впровадження фітнес-технологій у фізичне виховання студентської молоді стало предметом дослідження С. Хадер, формування цінностей здорового способу життя студентів у процесі фізичного виховання – І. Кенсицької (2018 р.).

О. Біліченко дослідила гендерні особливості формування мотивації до занять фізичним вихованням у студентів. О. Андрєєва докторську дисертацію присвятила рекреаційній діяльності різних груп населення (2014 р.). У 2016 р. Ю. Павловою була захищена докторська дисертація про забезпечення якості життя різних груп населення з використанням оздоровчо-рекреаційних технологій. І. Когут дослідив на матеріалі адаптивного спорту соціально-гуманістичні засади розвитку

адаптивної фізичної культури в Україні (2016 р.). С. Футорний обґрунтував теоретико-методичні основи інноваційних технологій формування здорового способу життя студентів у процесі фізичного виховання (2015 р.).

Аналізуючи дисертаційні роботи за спеціальністю 24.00.03 «Фізична реабілітація», було виявлено, що їх мало (порівняно з іншими спеціальностями). Тобто, приділено недостатньо уваги питанням фізичного виховання осіб із відхиленням у стані здоров'я. У 2016 р. О. Ніканоров дослідив на прикладі ігрових видів спорту основи фізичної реабілітації спортсменів з пошкодженням передньої хрестоподібної зв'язки колінного суглоба, І. Жарова – основи фізичної реабілітації при первинному екзогенно-конституціональному ожирінні в підлітків, Т. Рожкова – корекцію порушень

постави спортсменів високої кваліфікації у спортивних танцях засобами фізичної реабілітації. Фізичну реабілітацію вивчали Н. Голод (студенток спеціальної медичної групи з врахуванням порушень рухової дієздатності), В. Вітомський (дітей із складними вродженими вадами серця з функціонально єдиним шлуночком після гемодинамічної корекції), Г. Харченко (спортсменів високої кваліфікації зі стрільби з лука при міофасціальному больовому синдромі плечового поясу), О. Заставна (слабчучих дітей старшого дошкільного віку після кохлеарної імплантації), Р. Бутов (дітей шкільного віку з вадами зору в умовах спеціалізованих навчальних закладів).

Зі спеціальності 017 «Фізична культура і спорт» було проаналізовано 44 автореферати дисертацій, захищених з 2020 р. Ми їх згрупували за напрямками (Рис. 2).

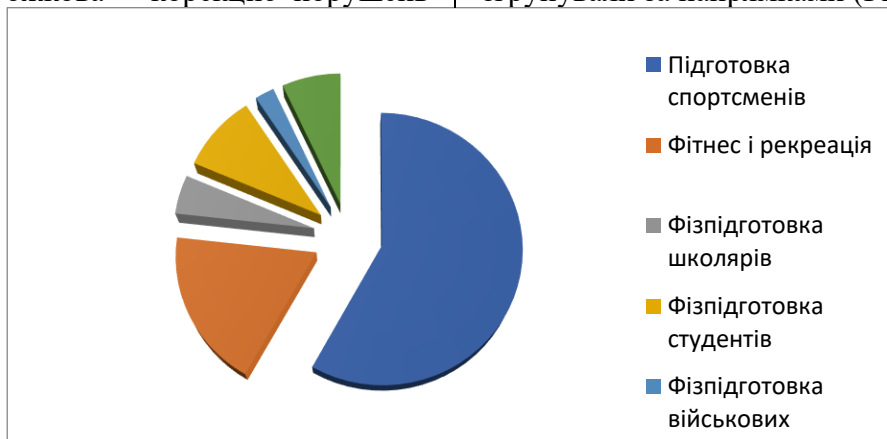

Рис. 2. Напрями захищених дисертацій зі спеціальності 017 «Фізична культура і спорт»

Найбільше науковці в останні роки досліджували проблеми підготовки спортсменів: легкоатлеток-бар'єристок (В. Турлюк), армспортсменів (І. Мазуренко), тенісистів (Ш. Ші), футболістів (Д. Третьак, Л. Ван), веслувальників (Є. Ченьцін, Го Цзя, Гао Сюеянь, Хуан Цзицзянь), баскетболістів (Шао Чжигон), боксерів (Д. Штанагей, Го Шенпен, С. Подгурський), гімнастів (І. Колеснік), черлідерів (Ю. Крикун), бадмінтоністів (Сюй Сяньцян), танцюристів (Хуанг Ді, О. Хом'яченко, Му Ченьчуан) та ін. Приділено увагу і оздоровчому фітнесу, профілактично-оздоровчим заняттям та рекреаційним заходам жінок (А. Ткачова, А. Нагорна, О. Лазько), чоловіків (С. Ватаманюк), дівчат-підлітків (А. Максименко), дітей молодшого шкільного віку (М. Кадієва) тощо. Проблеми фізичної підготовки школярів досліджували

І. Юзковець, А. Прокопенко, студентів – С. Мельник, І. Самохвалова, Д. Муса, М. Гресь, військовослужбовців – О. Матвейко. Особливості видів спорту були предметом розгляду у дисертаціях Є. Петрушевського (гандбол), Р. Байрамова (неолімпійського спорту), Яанг Тангксуна (важкої атлетики).

6. ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМКУ

Проведений аналіз наукових праць з фізичної культури і спорту за період з 2014 р. показав, що дослідження стосувалися різноманітних аспектів фізичної культури і спорту, а також те, що цих тем стосувалися і роботи суміжних галузей знань та спеціальностей. Але в останні роки зменшилась кількість праць із фізичного

виховання школярів та студентів, хоча звертається увага на оздоровчий фітнес та рекреацію. Також відмічаємо, що з 2020 р. дослідження стосувалися пріоритетів державної політики, визначених Стратегією розвитку фізичної культури і спорту на період до 2028 року [13], зокрема, щодо: створення умов для максимальної реалізації здібностей талановитих спортсменів, забезпечення рівних прав і можливостей до занять фізичною культурою і спортом усіх категорій населення України, сприяння популяризації та поширенню здорового способу життя тощо.

Сучасна ситуація війни передбачає зміщення акценту на фізичну підготовку молоді, яка була б готова до оборони України, у тому числі, курсантів, військових. Також сьогодні, окреслене війною, вивело на новий рівень уявлення про патріотичне виховання як педагогічну проблему, для якого повинні використовуватися усі можливі засоби [14], у тому числі, під час фізичного виховання та занять спортом. Перспективи подальших досліджень ми вбачаємо в детальному аналізі дисертаційних робіт з 2022 року та акценті на нагальних проблемах у сфері фізичної культури і спорту у період війни та післявоєнної відбудови України.

Література

1. Чижик Т. Г. Сучасні напрямки наукових досліджень в галузі фізичної культури і спорту. *Педагогічні науки: збірник наукових праць*. 2016. № LXIX. Том 1. С. 101-105.
2. Андрійчук О. Я., Григус І. М. Аналіз дисертаційних робіт з фізичного виховання та спорту за період з 1998 по 2008 роки. *Проблеми фізичного виховання і спорту*. 2010. № 2. С. 3-8.
3. Пангелова Н., Харіна Д. Аналіз наукових досліджень проблем фізичного виховання дітей раннього і дошкільного віку. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2013. № 3. С. 76-81.
4. Долбишева Н. Наукові дослідження з неолімпійського спорту за роки незалежності України. *Молода спортивна наука України*. 2015. Т. 4. С. 11-20.
5. Приходько В., Томенко О., Михайличенко О. Удосконалення організації та змісту наукових досліджень з фізичної культури і спорту в Україні як важлива передумова їх реформування. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2016. № 3. С. 419-429.
6. Кольчак В. А. Сучасний стан сфери фізичної культури і спорту в Україні. *Olympicus: науковий журнал*. 2023. № 1. С. 30-36.
7. Єрмаков С. С. Якість захищених дисертацій у показниках цитування публікацій основних результатів дослідження. *Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Серія: педагогічні науки*. Чернігів: ЧДПУ, 2009. С. 141-145.
8. Домбровська С. М., Вавренюк С. А., Палюх В. В. Державне регулювання фізичної культури та спорту в Україні: монографія. Харків: НУЦЗУ, 2020. 313 с.
9. Перелік наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора наук, кандидата наук та ступеня доктора філософії. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/atestatsiya-kadriv-vyshchoi-kvalifikatsii/2023/03/03/Per.fakh.vid.dlya.publ.rez.dosl.na.zdob.stup.DN-KN-DF-20.02.2023.pdf> (дата звернення: 02.03.2024).
10. Про затвердження Переліку наукових спеціальностей. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1133-11#n16> (дата звернення: 02.03.2024).
11. Про затвердження «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/261-2016-%D0%BF#Text>. (дата звернення: 02.03.2024).
12. Закон України «Про вищу освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 02.03.2024).
13. Про затвердження «Стратегії розвитку фізичної культури і спорту на період до 2028 р.»: постанова Кабінету Міністрів України від 4 листопада 2020 р. № 1089. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 02.03.2024).
14. Внукова О. М. «Історії фізичної культури і спорту» як чинник патріотичного виховання здобувачів вищої освіти. *Науковий Часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. 2023, № 11 (171). С. 43-46.

References

1. Chyzhyk T. H. Suchasni napriamky naukovykh doslidzhen v haluzi fizychnoi kultury i sportu. *Pedahohichni nauky: zbirnyk naukovykh prats*. 2016. № LXIX. Tom 1. S. 101-105.
2. Andriichuk O. Ya., Hryhus I. M. Analiz dysertatsiinykh robit z fizychnoho vykhovannia ta sportu za period z 1998 po 2008 roku. *Problemy fizychnoho vykhovannia i sportu*. 2010. № 2. S. 3-8.
3. Panhelova N., Kharina D. Analiz naukovykh doslidzhen problem fizychnoho vykhovannia ditei rannoho i doshkilnoho viku. *Teoriia i metodyka fizychnoho vykhovannia i sportu*. 2013. № 3. S. 76-81.

4. Dolbysheva N. Naukovi doslidzhennia z neolimpiiskoho sportu za roky nezalezhnosti Ukrainy. *Moloda sportyvnna nauka Ukrainy*. 2015. T. 4. S. 11-20.
5. Prykhodko V., Tomenko O., Mykhailychenko O. Udoskonalennia orhanizatsii ta zmistu naukovykh doslidzen z fizychnoi kultury i sportu v Ukraini yak vazhlyva peredumova yikh reformuvannia. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii*. 2016. № 3. S. 419-429.
6. Kolchak V. A. Suchasnyi stan sfery fizychnoi kultury i sportu v Ukraini. *Olympicus: naukovyi zhurnal*. 2023. № 1. S. 30-36.
7. Iermakov S. S. Yakist zakhyschenykh dysertatsii u pokaznykakh tsytuvannia publikatsii osnovnykh rezultativ doslidzhennia. *Visnyk Chernihivskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni T.H.Shevchenka. Serii: pedahohichni nauky*. Chernihiv : ChDPU, 2009. S. 141-145.
8. Dombrovska S. M., Vavreniuk S. A., Paliukh V. V. Derzhavne rehuliuвання fizychnoi kultury ta sportu v Ukraini : monohrafiia. Kharkiv: NUTsZU, 2020. 313 s.
9. Perelik naukovykh fakhovykh vydan Ukrainy, v yakykh mozhut publikuvatysia rezultaty dysertatsiinykh robit na zdobuttia naukovykh stupeniv doktora nauk, kandydata nauk ta stupenia doktora filosofii. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/atestatsiya-kadryv-vyshchoi-kvalifikatsii/2023/03/03/Per.fakh.vid.dlya.publ.rez.dosl.na.zdob.stup.DN-KN-DF-20.02.2023.pdf> (data zvernennia: 02.03.2024).
10. Pro zatverdzhennia Pereliku naukovykh spetsialnostei URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1133-11#n16> (data zvernennia: 02.03.2024).
11. Pro zatverdzhennia Poriadku pidhotovky zdobuvachiv vyshchoi osvity stupenia doktora filosofii ta doktora nauk u zakladakh vyshchoi osvity (naukovykh ustanovakh). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/261-2016-%D0%BF#Text>. (data zvernennia: 02.03.2024).
12. Zakon Ukrainy Pro vyshchu osvitu. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-2020-%D0%BF#Text> (data zvernennia: 02.03.2024).
13. Pro zatverdzhennia Stratehii rozvytku fizychnoi kultury i sportu na period do 2028 r. : postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 4 lystopada 2020 r. № 1089. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-2020-%D0%BF#Text> (data zvernennia: 02.03.2024).
14. Vnukova O. M. «Istorii fizychnoi kultury i sportu» yak chynnyk patriotychnoho vykhovannia zdobuvachiv vyshchoi osvity. *Naukovyi Chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Serii 15. Naukovo-pedahohichni problemy fizychnoi kultury (fizychna kultura i sport)*. 2023, № 11 (171). S. 43-46.

Abstract

VNUKOVA Olga, TOMICH Liliya

SCIENTIFIC RESEARCH IN PHYSICAL CULTURE AND SPORTS IN UKRAINE SINCE 2014

The article analyzes domestic scientific research in physical culture and sports during the period of Russian aggression towards Ukraine since 2014. The State Research Institute of Physical Culture and Sports serves as the center for planning scientific research and coordinating the efforts of scientists. The main issues of professional scientific publications in Ukraine of categories "A" and "B" in the field of Physical Culture and Sports (specialty 017) are characterized, with a total of 30 publications (25 in category "B" (83.4%), 5 in category "A" (16.6%)). An overview of regulatory documents regarding the training of scientific personnel in Ukraine in the field of physical culture and sports has been conducted. Based on the analysis of abstracts of dissertations on topics related to physical culture and sports, the features and directions of scientific research have been identified. It is noted that these topics also involved work in related fields and specialties such as pedagogy, philosophy, sociology, law, management, biology, and others. The majority of defended dissertations until 2020 were in the specialty 24.00.02 "Physical Culture, Physical Education of Various Population Groups," while the least were in 24.00.03 "Physical Rehabilitation." This indicates insufficient attention to the issues of physical education for individuals with health deviations.

Research in the field of Physical Culture and Sports (specialty 017) in 2020 was conducted in the following areas: athlete training, sports types, fitness and recreation, physical education of schoolchildren, students, and military personnel. Although the number of works on physical education for schoolchildren and students has decreased in recent years, more attention is being paid to health fitness and recreation. The need to improve the content of scientific research at the present stage is justified as an important prerequisite for reforming the sphere of physical culture and sports in Ukraine. The situation of war necessitates a shift in focus towards the physical training of youth, preparing them for the defense of Ukraine, and fostering their patriotic upbringing during physical education and sports activities.

Key words: *physical culture, physical education, sports, scientific research, specialty "Physical culture and sports".*

Стаття надійшла до редакції 23.03.2024 р.